

FERDINANDY GYÖRGY

Deák Laci

Kivel ne fordult volna elő, hogy egy szívbeli jó barátja temetésén idegenek ácsorogtak a koporsó körül! Vagy, hogy ismeretlenek írták róla a nekrológokat.

Tudom, miről beszélek. A vadnyugati betűvetők-ről itthon mélyen hallgattak a pályatársak. Most pedig, hogy ők is elmennek, kiderül, hogy kenyeres pajtásuk volt az egész hazai irodalom. Mindazok, akiket csak elszállásoltak egy-egy nyugati turistaúton.

A nyomulók azonban hamar elmaradoznak. Az effajta kommemorációkon már szerencsére túl vagyunk. Ma már csak legfeljebb néhány jó barát beszélget Orpheusz úrról, Deák Laciról.

Azt szokták mondani, hogy férfikorban ritkán talál az ember barátokat. Velem, szerencsémre, nem így történt a dolog. Igaz, hogy én, amikor harmincéves száműzetésemből hazatértem, olyan voltam, mint egy újszülött. Itthon Parancs János várt, a három éve hazatelepült párizsi társ. Az egyetlen, aki emigráns múltammal összekötött. Neki köszönhetem, hogy megismerkedhettem a Magvető szerkesztőivel, Bodor Ádámmal, Alföldy Jenővel, Deák Lacival.

Élettársam, Mária Terézia, az apró trópusi asszony az ELTE-re járt, és minden délben végigtipegte a Piarista köz és a Vörösmarty tér közötti félmérföldes utat. Mert azokban az időkben – ugye, milyen hihetetlen? – a mai piarista rendházban székel az ELTE, a Vörösmarty téri üvegpalota helyén pedig a Magvető, a Corvina, a Rakéta regényújság, hogy ne soroljam, csak a legismertebbeket. A világ nagyot változott húsz év alatt.

No, mindegy. A könyvkiadók közelében működött egy önkiszolgáló étterem, ahol az ember fillérekért megebédelhett. Ott találkoztam nap mint nap a Magvető lektoraival. Az étteremben, ahová jegyzeteivel a hóna alatt Mária Terézia is minden délben beállított.

Így alakult ki ez a mi új baráti körünk. A nagy változások egyre felszabadultabb légkörében, Jován (Jovánovics Miklós) és a Magvető égisze alatt.

Hétvégén nálunk jöttünk össze, a budai kertben. Szalonnát sütöttünk, hozzánk csapódott Doboss Gyula, Mező Feri, Kemsei Pista, nyolcan-tízen állunk a képeken, amelyeket Kecskeméti Kálmán készített. A fiúk, akik visszafogadtak ott, dédapám barackosában, harmincéves vadnyugati kalandozásom után.

De a törzshelyünk a Grinzingi volt, egy borozó az Irányi és a Veres Pálné utca sarkán, amely – hihetetlen módon – ma is ott áll a régi helyén. A mai törzsközönség ugyan már nem emlékeztet a régre, de a pincében havonta egyszer összejön a Lyukasóra írógárdája, és annak, aki kéri, fenn, a pultnál is megkennék egy zsíros kenyeret.

A Grinzingi asztalánál a felsoroltakon kívül Ács Józsi és Villányi Laci, két ifjú költő hallgatta a „párizsi” Parancs Janó ítéleteit. Estefelé pedig beállított egy koldus is, aki minden asztalnál elkántálta, hogy „Hiányzik még három forint!” És tartotta a markát, ott, a füstös, ájeres Grinzingiben.

*

Amikor megkezdődött az átrendeződés, a Magvető darabokra szakadt. Egyik utódja, Deák Laci kiadója, az Orpheusz a Hollán Ernő utcában, az alagsorban kezdett új életet. Itt vált nyilvánvalóvá, hogy Laci milyen nyitott, független ember.

A Hollán Ernő utcában (amit mi még sokáig a huszonévesen kivégzett ifjúnunkásról Fürst Sándor utcának nevezünk) nem működtek szekértáborok. A gyűlölködés nem talált itt termékeny talajra. Munka után Laci egy börtönújság szerkesztőjével javított a fegyencek írásait, miközben egymás után adta ki a kortárs magyar irodalom legjobbait.

Volt a közelben egy kisvendéglő, ahol egy sarokasztalnál nap mint nap kanalazta a levesét a Kádár-korszak sikerírója, Berkesi András. Emlékszem trópusi asszonyom rémületére, aki nemrég látta Berkesi képét a Terror Háza szegyenfalán. Hát igen. Nem is olyan régen még megfért egymás mellett a múlt és a jelen.

Azután, egy szép napon befogadta az Orpheuszt a Magyar Írószövetség, a Bajza utcai kis palota. A fiatalabbak talán már a régi refrént sem ismerik, és lesz, aki még sokáig azt fogja hinni, hogy az emeleten működő Deák étteremnek is Orpheusz úr adott nevet.

*

Ami engem illet, kezdettől fogva együtt dolgoztam Deák Lacival. Ő Bodor Ádámmal szerkesztette a Magvetőnél 1988-as és 1993-as köteteimet. Azután feloszlott a Magvető, és én, tízezer kilométerre az óhazától, nem tudtam mihez kezdeni.

Ekkor is Deák Laci vett a szárnya alá. 1996-tól 2007-ig tucatnyi magyar, francia és spanyol könyvemet

adta ki az Orpheusz. A párizsi In Fine által terjesztett egyik elbeszéléskötetem még néminemű anyagi sikert is hozott nekünk. A Puerto Ricó-i Postdatával közös kiadásban megjelent költői antológinkról pedig maga a spanyol kultuszminiszter, Cesar Antonio Molina írt recenziót a madridi El País irodalmi mellékletében.

Legtöbb vállalkozásunkra persze ráfizettünk. Laci nem volt üzletember. Nyomtalanul eltűnt például egy francia kisregényem félezer, és apám történetének, *A bolondok királyának* százötven kötete. Különféle – azóta többnyire megszűnt – terjesztők vették át tőle (letétbe) a könyveket, és ezeknek a továbbiakban bottal üthette a nyomát az Orpheusz.

Érthető, hogy ilyen körülmények között a terjesztés akadozott. Soha nem felejttem el, állt egy cekker az ajtó mellett, ahol a könyveket tárolta Laci.

– Átvinnéd az Írók Boltjába? – kérdezte egyszer.

Így került át Dettihez húsz kötetem. Már napok óta kérte őket, nekem meg ugye útba esett. De hát egy kiadós beszélgetés, egy pohár bor Deák Lacival többet ért azokban az időkben, mint tucatnyi elkótyavetyélt kötet. A sajtószolgálatot pedig – úgy gondoltuk – jól helyettesíti a Bajza utcai kis palota, a Deák bárban elosztogatott sok száz kötet.

*

Kiadói gyakorlatunknak volt egy másik, szokatlan oldala is. Laci verseit ugyanis Mária Terézia segítségével lefordítottam. Az eredményt Jesus Tomé, a neves spanyol költő nézte át, és a dominikai Isla Negra adta ki. Ez a lelkes kis kiadó – Carlos Gomez

vállalkozása – 2004-ben kétnyelvű verseskötetet állított össze Lacinak. De egyetemi jegyzet formájában, Parti Nagy Lajos, Takács Zsuzsa, Tornai József és Zalán Tibor társaságában már 1995-ben megismer-

hette Deák László költészetét a Puerto Ricó-i hallgatónak.

A 2004-es kétnyelvű kötet bemutatójára ünnepélyes meghívást küldtünk neki. Nem élt vele. Elriasztotta volna a hosszú utazás? Vagy kezdődő betegsége lett volna az ok? Nélküle zajlott le Rio Piedrasban ez a szomorú könyvbemutató.

Amikor hazatelepültem, már a budakeszi szanatóriumban találtam őt. Ma is bánt, hogy nem lehettem gyakrabban vele kétlakiságom zaklatott éveiben. Hogy ki volt mellette? Hihetetlen, de igaz, hogy Szilviáról, az utolsó idők hűséges társáról még egy mondat erejéig sem emlékezik meg az *Orpheusz úr* című 2010-es kötet.

Utolsó hívása Floridában ért. Ma is hallom a hangját, valahol az ősmocsár határán, ahol a léghűtés zúgása kilúgoz minden érzelmet és minden gondolatot.

„Mari néninek” – Mária Teréziának – „egy Terézvárosba menekült karibi szeretetével” ajánlotta utolsó verseit.

Hogy ki volt Deák László? A már idézett *Orpheusz úr* előszavában Kemsei Pista felsorolja mindazt, amit mi, a barátai gondolunk. Hadd tegyem hozzá: a gyűlölködések és a vádaskodások éveiben jó volt vele lenni. Egy emberrel, aki a mai farkasvilágban is szelíd, megértő és toleráns maradt.

Így emlékezem rá, az igaz, hű barátira. A világ pedig forog tovább keserű levében. Hogy milyen nagyszerű költő volt, hamarosan azt is felfedezi valaki.

Deák László (1946–2009)